

Ocjene, prikazi i skupovi

Josip Matasović i paradigma kulturne povijesti: zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Slavonskom Brodu 23.-24. studenoga 2012., ur. Suzana Leček, Slavonski Brod, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatski državni arhiv Društvo za hrvatsku povjesnicu, 2013., 446. str.

Hrvatski institut za povijest, Hrvatski državni arhiv i Društvo za hrvatsku povjesnicu izdali su 2013. godine zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u studenome 2012. godine povodom stovadesetogodišnjice rođenja i pedesete godišnjice smrti jednoga od pionira hrvatske kulturne historije i „male povijesti“, dr. Josipa Matasovića. Uz predgovor urednice, program skupa, slikovne priloge i prikaze izložbe, zbornik sadrži 22 znanstvena rada podijeljena u tri cjeline. Cjelina „Kulturnopovijesna paradigma – kod Matasovića i šire“ oslikava Matasovićev doprinos začecima razvoja paradigme kulturne povijesti u Europi. Nadalje, u cjelini „Život i osobnost Josipa Matasovića“ daje se osvrt na život osobitog hrvatskog povjesničara na osnovu njegove korespondencije, političkih nazora znanstvenih i nastavnčkih radove. Posljednja cjelina, „Matasovićeva teme i radovi“, značajna je kao prikaz Matasovićeva doprinosa hrvatskoj historiografiji. Radovi ove cjeline obrađuju njegov opus koji obuhvaća teme iz gospodarske, kulturne i lokalne povijesti.

Čitatelju se na koncu nudi kronološki poredan slikovni materijal iz života hrvatskoga kulturnog povjesničara, što izvrsno zaokružuje ovaj *hommage* dr. Josipu Matasoviću.

Prva cijelina započinje radom Dinka Župana „Od Burckhardtove kulturne povijesti do nove kulturne povijesti pa natrag“ (str. 19-30). U njemu se iznosi pregled koncepcija kulturne povijesti u 19. i 20. stoljeću od Burckhardta do De Certeauova istraživanja svakodnevice. Rad Zrinke Blažević „Povratak potisnutog: kulturna historija nakon »lingvističkog obrata«,“ (str. 31-44) naglašava povratak povijesnog aktera na scenu kulturne povijesti nakon desetljeća dominacije simboličkih struktura i diskursa. Zdenka Janeković Römer u radu „Velika mala povijest: Josip Matasović i časopis *Narodna starina*“ (str. 45-63) koncentrira se na veliku važnost koju je Matasović pridavao „maloj“ povijesti: svakodnevnom životu, usmenoj predaji i običajima. Čitatelja upoznaje s osnovnim crtama metodologije *Narodne starine* i interdisciplinarnim pristupom koji će postati od precedentnog značenja za kasniju obradu kulturne povijesti. Rad „Josip Matasović (1892.-1962.) – pravaški uskrisitelj ranonovovjekovne hrvatske kulture“ (str. 65-92) autorice Teodore Shek Brnardić izvorno je objavljen u *Časopisu za suvremenu povijest* 2009. godine. U njemu autorica ističe da Matasovićovo djelo *Iz galantnog stoljeća*. daje kulturni umjesto tada uobičajenog, političkog

pogleda na plemstvo 17. i 18. stoljeća. Iznosi Matasovićevu definiciju kulture te se dotiče teorije milieua, Matasovićeva pogleda na rokoko kulturu i njegov antifeminizam. Drago Roksandić u radu „Matasovićevo inovacijski doprinosi vojnokrajškoj historiografiji“ (str. 93-109) tvrdi da nitko u hrvatskoj historiografiji prije Matasovića nije tako uspješno prožeo civilnohrvatsku i vojnokrajšku baštinu. Hvali inovativni Matasovićev pristup konstrukciji predmeta istraživanja, a djelo *Die Briefe des Grafen Sermage aus dem Siebenjährigen Kriege* smatra najreprezentativnijim djelom za povijest Banske Hrvatske i Vojne krajine 18. stoljeća. Cjelinu zaključuje rad „‘Mi smo budućnost prošlosti’: Josip Matasović i Povijesno društvo ‘Otium’“ (str. 111-127). U njemu Neven Budak opisuje rad i djelovanje povijesnog društva „Otium“ koje je osnovano 1992. godine s ciljem istraživanja povijesti svakodnevice. Društvo je okupljalo mlađe povjesničare koji su se zalagali za otvorenost i netradicionalnost. Autor naglašava važnost Josipa Matasovića kao inspirativnog lika i metodološkog prethodnika društva te svojevrsnog utemeljitelja hrvatske kulturne mikrohistorije.

Drugu, biografsku cjelinu otvara rad Tihane Luetić „Studentski dani Josipa Matasovića u svjetlu njegove korespondencije“ (str. 131-150). U njemu autorica analizira prepisku Matasovića – tada još studenta povijesti u Zagrebu, Zürichu i Beču – s obitelji u razdoblju od 1911. do 1915. Sama korespondencija sačuvana je u osobnom fondu Josipa Matasovića u Hrvatskom državnom arhivu. Istraživanje T. Luetić osvrće se

na studiranje, društveni život i svakodnevicu. Stjepan Matković u radu „Josip Matasović i ‘mladohrvatski’ pokret“ (str. 151-163) istražuje ulogu Josipa Matasovića u pokretu mlade generacije koji se temeljio na pravaškoj ideologiji i zagovarao izlazak iz Austro-Ugarske. Tekst nudi saznanja o Matasovićevu odnosu spram katoličke i naprednjačke omladine te osnovnom ideološkom sukobu ova tri pokreta. Slijedi rad „Politički nazoni Josipa Matasovića“ (str. 165-204) u kojem Mato Artuković najprije piše o Matasoviću kao glavnom ideologu frankovačke Mlade Hrvatske, zatim opisuje razdoblje nakon Prvoga svjetskog rata u kojem se Matasović, zbog poraza svoje političke opcije, sasvim povukao iz politike. U posljednjem dijelu rada upozorio je da nakon 1945. Matasovićeva karijera trpi posljedice njegovih nazora. U radu „Filozofski fakultet u Skoplju – (ne)dobrovoljno stjecište jugoslavenske međuratne inteligencije“ (str. 205-214) Vladan Jovanović se posvećuje kontekstualizaciji Matasovićeva boravka i rada u Skoplju od 1924. do 1941. Prikazuje ispolitiziranu situaciju na skopskome fakultetu od njegova osnutka pa do gašenja. Matasovićev nastavnički rad u Skoplju obrađuje i Boban Petrovski u radu „Fond »Filozofski fakultet« u DARM-u – najznačajniji arhivski izvor o karijeri Josipa Matasovića u Skoplju“ (str. 215-230). On ponajprije istražni osobni dosje Josipa Matasovića u kojem se nalaze dragocjene informacije o najplodonosnijem razdoblju njegove nastavničke karijere. Damir Agičić, analizirajući Matasovićeve bilješke i knjižicu *O universitetima*, u radu „Matasovićevo

viđenje uloge sveučilišta i studenata u javnom životu“ (str. 231-241) iznosi Matasovićeve nezadovoljstva i reformistička nastojanja u sferi visokog školstva. Uz to, čitatelju približava odnos profesora Matasovića prema studentima, zanimanje i angažman koji je pokazivao za njihovo studiranje i svakodnevni život. Tomislav Galović piše o Matasovićevu radu na pomoćnim povijesnim znanostima u opsežnom tekstu „Josip Matasović kao profesor pomoćnih povijesnih znanosti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu“ (str. 243-276). U tekstu je također riječ o programu predavanja, Matasovićevom stavu prema smanjenju satnice, a posebno su zanimljiva sjećanja akademikâ Tomislava Raukara, Petra Strčića i Nikše Stančića na Matasovića kao pedagoga. Stjepan Ćosić se u prilogu „Josip Matasović: crtice iz biografije“ (str. 277-286) usredotočuje na Matasovićev posao ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu (danas Hrvatski državni arhiv) u vrijeme NDH i kasnije. Članak „Osnovne značajke osobnog arhivskog fonda Josipa Matasovića u Hrvatskom državnom arhivu s posebnim osvrtom na korespondenciju“ Marijana Bosnara osvrt se na rukopisnu ostavštinu Josipa Matasovića, napose na korespondenciju i korespondente. Zabilježeno je zapanjujućih 831 korespondenata, a nekima je od njih ponaosob posvećeno nekoliko redaka.

Treću i posljednju cjelinu posvećenu Matasovićevim radovima otvara Zlata Živaković-Kerže radom „Matasović kao istraživač gospodarske povijesti (Osvrt na radove objavljene u časopisu *Narodna starina*)“ (str. 299-306) u

kojem analizira Matasovićeve međuratne radove. Matasović je prikazan kao vizionar i istraživač gospodarske i kulturne povijesti u razdoblju kada je politička historija istisnula mikrohistoriju na margine. Tihana Petrović Leš i Suzana Leček istražile su odnos Josipa Matasovića prema ženskom pokretu i temi žene u širem shvaćanju kulturne povijesti u radu „Tema žene u Matasovićevim istraživanjima“ (str. 307-341). Pritom se osvrću na prirodu Matasovićeve zanimanja za temu žene i koliko je ta tema prisutna u njegovom uredničkom i autorskom radu. Marta Fiolić i Nikolina Šimetin Šegvić u članku „Što čini mozaik Matasovićevih kulturnopovijesnih sličica?“ (str. 343-357) pomoću analize Matasovićeve školovanja, učenja stranih teorija i izučavanja kulturne historije te utjecaja velikih imena poput Burckhardta i Lamprechta dekonstruiraju njegovo shvaćanje kulturne povijesti. Autorice posebno ističu elemente suvremene „nove historije“ koji su već tada bili prisutni u njegovom pristupu istraživanjima. U prilogu „Rad Josipa Matasovića na objavljivanju i analizi osmansko-turske građe fojničkog samostana“ (str. 359-371) Dino Mujadžević predstavlja i analizira jedno od rijetkih Matasovićevih odstupanja od istraživanja hrvatske povijesti: *Fojničku regestu*, zbornik prijevoda osmansko-turskih dokumenata. Autor smatra da ovaj zbornik predstavlja izrazito velik i trajan doprinos poznavanju bosansko-hercegovačke povijesti u osmanskom razdoblju. Filip Šimetin Šegvić u radu „Josip Matasović o Habsburgovcima“ (str. 373-389) analizira Matasovićeve poglede na ulogu Habsburgovaca u kontekstu povijesti

Hrvatske i Habsburške Monarhije u 18. i 19. stoljeću te iznosi Matasovićev oštar stav prema bečkim vladarima. Branimir Janković pozabavio se jednom od rijetkih biografija iz Matasovićeve opusa. U radu „Kako pisati biografiju povjesničara? Matasovićev *Životopis Mije Brašnića*“ (str. 391-411) Janković iznosi inovativna metodološka obilježja Matasovićevih biografskih djela: koristeći biografiju pojedinca opisivao je milieu i kulturna obilježja nekog razdoblja. Autor na kraju navodi dosege i moguća ograničenja Matasovićeve kulturne povijesti. Rad Ante Grubišića „Stari osječki most – Matasovićev prilog lokalnoj povijesti“ (str. 413-421) inspiriran je Matasovićevim člankom o Sulejmanovom mostu objavljenom u *Narodnoj starini*. Grubišić naglašava važnost i sjevremenost toga rada te daje pregled provedenih istraživanja o mostu. Napominje kako je Matasović prvi napisao historiografsko istraživanje o turskom mostu, simbolu Osijeka, i kako je ono aktualno sve do današnjeg dana.

Zbornik zaključuju slikovni prilozi iz života Josipa Matasovića i samog znanstvenog skupa u Slavonskom Brodu (str. 425-443) te prikaz izložbe „Josip Matasović (1892.-1962.) – 120. obljetnica rođenja i 50. obljetnica smrti“ (str. 445) koji je priredio Marijan Bosnar.

Zbornik radova o životu i djelu Josipa Matasovića važan je doprinos hrvatskoj historiografiji i *hommage* kulturnom historičaru koji je za svoga života, pa i desetljećima kasnije, bio nedovoljno cijenjen. Nudeći osvrt na njegov život i kritički pristup njegovom radu, prilozi u ovom zborniku svjedoče o važnosti

Matasovićevih istraživanja „male povijesti“ za hrvatsku i svjetsku kulturnu povijest. Svjedoče i o aktualnosti njegove metode i interpretacije, prikazujući ga kao kulturnog povjesničara ispred svoga vremena.

Sandra Juzbašić

Josip Glaurdić, *Vrijeme Europe: Zapadne sile i raspad Jugoslavije*, Zagreb: Mate d.o.o., 2011., 453.str.

Knjiga *Vrijeme Europe*, objavljena u Zagrebu 2011. godine, preveden je doktorski rad mladog znanstvenika Josipa Glaurdića sa sveučilišta u Cambridgeu.

Knjiga je podijeljena na 10 poglavlja, od kojih temu u užem smislu obrađuje njih osam.

U uvodu (str. 1-9) autor govori o specifičnoj situaciji u kojoj se našla Europa nakon završetka Hladnog rata.

Lideri Europske zajednice silno su te 1991. godine htjeli dokazati svijetu, a posebno SAD-u, kako su oni ti koji drže sve konce događaja u tadašnjoj Europi. Stoga je znakovita je izjava predsjedatelja Vijeća ministara vanjskih poslova EZ-a, Jacquesa Poosa: „Ovo je vrijeme Europe, a ne vrijeme Amerikanaca. Ako ijedan problem mogu riješiti Europljani, onda je to jugoslavenski problem. To je europska država i zato ne odlučuju Amerikanci.“ U početku su se Amerikanci složili s tom ocjenom. Željeli su vidjeti mogu li ujediniti Europljani preći preko svojih nesuglasica iz vremena krize u Perzijskom zaljevu i na ozbiljnom problemu pokazati svoju, kako su je nazvali, ujedinjenu europsku snagu.

Poglavlje „Kroćenje balkanskog Gorbačova, 1987.-1989.“, (str 10.-42.) govori o potpunom gospodarskom i političkom raspadanju Jugoslavije nakon Titove smrti. Najveća važnost pridaje se usponu Slobodana Miloševića i njegovim mitinzima tzv. Antibirokratske revolucije. Autor smatra da se Miloševićev uspon na vlast bio posljedica sukoba između nacionalnih komunističkih elita u Jugoslaviji te da se dogodio u vrijeme kad je politička stabilnost federacije bila posebno ranjiva. Prikazujući se kao spasitelj Jugoslavije, Milošević je vješto iskoristio konfuziju u državnom rukovodstvu te je nasilno promijenio krhku ravnotežu snaga u republikama. Njegov je cilj zapravo bilo podvrgavanje unutar-njeg poretka zemlje diktatu Srbije. Autor posebno kritizira reakcije zapad u tim ključnim trenucima za zemlju. Nakon pada hladnoratovske podjele, Jugoslavija više nije služila kao tampon zona između dvaju blokova, pa ju je stoga zapad i percipirao kao „Balkanskog bolesnika“ kojeg treba pustiti da sam riješi svoje probleme. Ipak, najveći je propust učinjen u percepciji Miloševića kao reformatora Gorbačovljevog kova. Mislilo se da je upravo on onaj spajajući faktor koji pokušava očuvati bratstvo i jedinstvo federacije pred separatistima s Kosova ili Slovenije.

Poglavlje „Jugoslavenski Hladni rat, 1988.-89.“ (str. 43.-69.) prati daljnji raspad struktura u Jugoslaviji, koje su sve više uzimale pred srpskim političkim napredovanjem. Miloševićev govor na proslavi 600 godišnjice Kosovske bitke konsolidirao je redove u njegovim tzv. antibirokratskim bitkama i lansirao

sljedeću fazu u osvajanju vlasti u cijeloj zemlji- slamanje otpora u zapadnim republikama. Glaurdić ističe da je upravo taj pokušaj širenja vlasti na zapad doveo do konačnog sloma federacije, ali ne i do promjene politike zapadnih zemalja prema njemu. Ovo poglavlje donosi pregled važnih događaja koji su pokazali kako federacija nema budućnost. Tu se ponajprije misli na sukob sa Slovenijom oko donesenih amandmana. Jedini koji je u tom trenutku imao neku viziju spasa bio je savezni premijer Ante Marković, koji u tim napetim trenucima objavljuje program protuinflacijskih mjera za spas gospodarstva. Iz današnje perspektive, autor napominje kako je to uistinu mogla biti posljednja slamka spasa za Jugoslaviju, ali je i ona propala kada su Zapadna Europa i SAD odbili dati novac za provođenje tih reformi. Konačan politički raspad partijskog sustava dogodio se početkom 1990.g. kada se na 14. izvanrednom kongresu SKJ poslanici Slovenije i Hrvatske odupiru Miloševićevim pritiscima i napuštaju skupštinu, mnogi i sa suzama u očima, svjesni da je kraj zemlje blizu.

Poglavlje „Izazovi demokracije, 1990.“ (str. 70.-110.) naglašava kako je raspad Saveza komunista otvorio dotad neviđenu priliku za razvoj mladih demokracija. Ipak, zemlje EZ-a nisu to vidjele kao pozitivan pomak u rješavanju krize. Upravo je takvo tumačenje, kako ističe autor, omogućilo Miloševiću da promijeni svoju politiku od osvajanja vlasti u cijeloj zemlji, prema programu stvaranja Velike Srbije pod krinkom zaštite Jugoslavije. Očekivana pobjeda nacionalističkih stranaka na izborima u Hrvatskoj i Sloveniji

samo je ohrabrila Miloševića i njegove saveznike koji su izbore proglasili nelegitimnima. Oduzeli su oružje Teritorijalne obrane Slovenije i Hrvatske i potaknuli dizanje pobuna u hrvatskim područjima s većinskim srpskim stanovništvom. Autor napominje da niti takvo zveckanje oružjem nije dovelo do promjene politike prema Jugoslaviji. SAD i Europa šalju svoje predstavnike u Beograd, te sinkronizirano izjavljuju kako im je želja da SFRJ ostane jaka država.

Idućih pet poglavlja govori o događajima iz 1991. godine, te završava sa travnjem 1992. godine.

Poglavlje „Do ruba ponora i natrag, listopad 1990.- travanj 1991.“ razotkriva konačno svrstavanje JNA na stranu Miloševića, ali i govori o dramatičnim događajima pokušaja državnog udara od strane te iste JNA. Posljednji pokušaj da se promijeni stav zapada prema Jugoslaviji propao je u travnju 1991. god. kada visoki članovi EZ-a posjećuju Beograd i donose tri odluke: samo demokratska i ujedinjena Jugoslavija može se nadati članstvu u EZ-u, EZ ne namjerava uspostaviti odnose sa šest zasebnih entiteta i raspad Jugoslavije ne bi riješio njene političke, ekonomske i socijalne probleme. Bilo je to zeleno svjetlo za Miloševića i JNA da krenu u konačno ostvarivanje svojih planova.

Poglavlje „Put u raspad“ i „Ljeto nasilja i podjela“ opisuju događaje od ožujka do rujna 1991. godine. Oba su poglavlja posvećena prvim ratnim sukobima u Hrvatskoj, ali i pokušaju srpskog bloka da blokira imenovanje hrvatskog predstavnika na čelu saveznog predstavištva. Tim je potezom Jugoslavija praktički bila

obezglavljena i ostavljena bez šefa države. Četiri dana nakon tih događaja građani Hrvatske složili su se s Miloševićem da je zajedničkoj državi došao kraj. Na referendumu o nezavisnosti republike golemom su većinom glasali da Hrvatska bude samostalna i suverena država. Deklaracije o samostalnosti Slovenije i Hrvatske nisu tako samo označile kraj federacije, nego i kraj jednodušne politike zapada prema krizi. Autor iznosi izjavu britanskog političkog kruga o tome „kako je razvod neuređan i neugodan, ali je svakako bolji od obiteljskog nasilja.“ Glaurdić napominje da jednodušna politika ipak nije podjednako zahvatila sve u politici zapada. Inicijativa ujedinjene Njemačke o zaustavljanju agresije u Sloveniji koja se dogodila u ljeto 1991.god. potaknula je Francusku i Veliku Britaniju na aktivnost. Nije ih vodila pretjerana želje za smirivanjem situacije, nego strah da im ujedinjena Njemačka ne „otme proces europske integracije“ i iskoristi ga za promicanje njemačke vizije dubljeg približavanja Istoka i Zapada.

Predzadnje poglavlje „Diplomacija na iglama, rujna-studeni 1991.“ (198.-228.) govori o podjelama unutar EZ-a glede rješenja krize u Jugoslaviji. Nizozemska, predsjedavajuća u EZ-u, oštro se protivila Njemačkoj koja je zahtijevala slanje snaga između oružanih snaga. Na kraju je donijeta odluka o embargu na uvoz oružja, što je najviše naštetilo Hrvatskoj koja ga je ionako imala premalo. Srpska strana je, zahvaljujući JNA, imala previše oružja.

U posljednjem poglavlju knjige „Kraj i početak, studeni 1991. – travanj 1992“, obrađuje se gotovo paralelno nastojanje

njemačke diplomacije na priznanju Hrvatske i Slovenije i srpske ratne mašinerije koja je znala da do priznanja mora zauzeti što više teritorija kako bi imala bolju pregovaračku poziciju. Priznanje Hrvatske u siječnju 1992.g. ubrzalo je i realizaciju UN-ove misije u Hrvatskoj, u čemu su i Tuđman i Milošević vidjeli svoje skrivene motive. Prvi se nadao kako će UN dovesti do mirne reintegracije okupiranih područja, a drugi kako će ta misija ozakoniti osvojeno na terenu.

Autor na kraju knjige ističe da niti u BiH niti u Hrvatskoj, zapadne sile Europe nadalje nisu uspjele dovesti do mira. Stvari će s mrtve točke dovesti tek potpuno angažiranje SAD-a, te posebno jačanje Hrvatske vojske, čije će vojne akcije 1995. godine biti presudan jezičac na vagi koji će sve zaraćene strane dovesti na pregovarački stol.

Mario Peranić

21. godišnja konferencija Euroclia – „Kako podijeliti naše kulturno nasljeđe“ Skopje-Ohrid, 31. ožujka -5. travnja 2014.

U Ohridu u Makedoniji održana je od 31. ožujka do 6. travnja 2014. godišnja konferencija Euroclia-a kojima je nazočilo preko 150 edukatora povijesti iz 38 europskih i izvan europskih zemalja. Konferenciju su organizirali Euroclia (Europska udruga edukatora povijesti) i ANIM (Makedonska udruga nastavnika povijesti).

Konferencija je započela 31. ožujka 2013., prijemom od strane Delegacije Europske Unije u Skopju. Nazočnima su

se riječima dobrodošlice obratili savjetnik Delegacije Europske unije u Skopju Robert Liddell, izvršni direktor Euroclia Jonathan Even-Zohar, predsjednica Euroclia Sylvia Semmet i predsjednik ANIM-a Mire Mladenovski.

Sutradan, 1. travnja 2014., ohridski je gradonačelnik Nikola Bakračevski službeno otvorio radni dio konferencije koja je započela plenarnim predavanjima. Prvi je predavač bio dr. Keith Brown sa Brown sveučilišta iz SAD-a, koji je održao zanimljivo predavanje pod nazivom „Kulturno nasljeđe – zajednička povijest“. Dr. Brown je pratio interesantan put vatrenog oružja, posebice pušaka proizvedenih u Americi u gradu Providence za potrebe oružanih snaga Osmanskog Carstva u drugoj polovici 19. st. Dio tih pušaka raznim je vezama, a ponajviše trgovačkim, završio u Makedoniji na strani kršćanskih pobunjenika u Osmanskom Carstvu. Dr. Brown je obradio valove migracija iz jugoistočne Europe u SAD krajem 19. i početkom 20. st. u kojima su sudjelovali mnogi stanovnici Makedonije. I nakon puno godina oni su sačuvali, ali i podijelili svoju kulturu u novom okruženju. Dr. Todor Čepreganov iz Instituta za nacionalnu povijest Sveučilišta u Štipu u Makedoniji, obratio je pozornost na učenje povijesti i historiografiju u Makedoniji. Dr. Čepreganov podijelio je povijesne teme u makedonskoj historiografiji na dva vremenska razdoblja. U prvom razdoblju od 1945. pa do 1991. prevladavale su teme iz Drugog svjetskog rata u Makedoniji, koje su često bile ideološki obojene i u službi komunističkog režima. Nakon osamostaljenja

makedonske države u devedesetim godinama dvadesetog stoljeća, u makedonskoj historiografiji prevladavaju teme iz antičke povijesti makedonskog naroda te teme o kojima je bilo zabranjeno pisati u komunističkom režimu ili nisu bile dovoljno kritički obrađene. Plenarni je dio završen predavanjem o veoma bogatoj kulturnoj baštini i povijesti grada Ohrida od prapovijesti do modernih dana koju je nazočnima predstavio dr. Boban Petrovski s Filozofskog fakulteta sveučilišta u Skopju. Plenarna je predavanja moderirao Mire Mladenovski.

U drugom djelu dana odvijale su se interaktivne radionice. Gijs van Gaans i Pascal Tak iz Nizozemske održali su radionicu o razvoju multikulturalnog društva u Nizozemskoj u dva različita vremenska razdoblja. Obradili su i usporedili razloge imigracije u vrijeme Nizozemske Republike i u vrijeme poslije Drugog svjetskog rata do 2002. Nora Hammidi, također iz Nizozemske, predstavila je Kuću Anne Frank i održala radionicu o predrasudama i diskriminaciji kroz uporabu stripova u učionici. Radionicu o „Zlatnim godinama Nizozemske Republike“ u 17. st., odnosno o međunarodnim odnosima, suradnji i razlikama u to doba predstavili su Marian Heesen i Joke Noordstrand. Beso Lordkipanidze iz Gruzije bavio se običajima i promjenama u slavljenju Božića i Nove godine u Sovjetskom Savezu i utjecaju kulturnih, političkih i socijalnih čimbenika na današnje proslave tih blagdana i praznika. O danskoj strategiji poučavanja o nacionalnim manjinama i utjecaju nastave povijesti na demokratsko društvo govorio je Klaus

Bjerre, dok je Denis Detling iz Hrvatske obratio pozornost na utjecaj diktature na umjetnost u Kraljevini Jugoslaviji tijekom tridesetih godina 20. st.

Prvi dan završen je predavanjima direktora Euroclia Jonathana Evena Zohara i njegovog zamjenika Stevena Stegersa koji su predstavili desetak projekata i programa kojima se Euroclio bavi. Između ostalih predstavljeni su projekti „Povijest koja povezuje“ i „Historiana – portal u prošlost“. Prvi se odnosi se na aktivnosti Euroclia u jugoistočnoj Europi od 1998., a drugi je edukativni, interaktivni i multimedijalni online program koji učiteljima i učenicima nudi multiperspektivne povijesne izvore i teme kao nadopunu njihovih školskih udžbenika.

Drugi dan organizirana je terenska nastava u gradu Bitolju na kojoj su se sudionici konferencije upoznali s makedonskim obrazovnim sustavom. Organizirane su posjete osnovnim i srednjim školama te fakultetima u kojima je viđeno kako se uči povijest na svim razinama. Nakon veoma zanimljivog i inspirativnog razgleda povijesno kulturnih znamenitosti grada Bitolja i muzeja koje su vodili učenici srednje škole Josip Broz Tito iz Bitolja, na francuskom vojnom groblju u Bitolju održana je komemoracija povodom stote obljetnice Prvog svjetskog rata. Pijetet i počast svim žrtvama „Velikog rata“ odali su gradonačelnik Bitolja Vladimir Taleski te veleposlanici Republike Njemačke i Francuske u Makedoniji Gudrun Steinacker i Laurance Auer. Terenski je rad završio posjetom iskopinama antičke Herakleje, grada osnovanog u četvrtom

stoljeću prije Krista, koji je do sedmog stoljeća poslije Krista bio važno kulturno i ekonomsko središte u toj regiji.

Posebno je bio svečan treći dan rada na konferenciji kada je promovirana publikacija „Jednom davno živjeli smo skupa“. Publikacija se sastoji od 23 radionice koje pokrivaju vremensko razdoblje od 1900.-1945., a odnose se na poučavanje osjetljivih i kontroverznih tema u povijesti zemalja na prostoru Kraljevine Jugoslavije. Dodatni materijali koji se mogu pročitati u publikaciji nastali su trogodišnjim (2011. – 2014.) zajedničkim radom i trudom učitelja i nastavnika povijesti iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije, Makedonije i Kosova u sklopu programa „Povijest koja povezuje“. Publikaciju je predstavila Bojana Dujković - Blagojević, glavni urednik. Publikacija je izišla na engleskom jeziku, a do listopada 2014., bit će tiskana na još sedam jezika.

Nakon promocije uslijedila je veoma zanimljiva i interaktivna diskusija na temu: „Kako miriti dijeleći nastavu povijesti i kulturno nasljeđe“. U diskusiji su sudjelovali Albert Hani iz Foruma ZFD, Makedonija, Bojana Dujković – Blagojević iz Udruge nastavnika povijesti Bosne i Hercegovine, Ties Schelfhout iz Instituta za povijesnu pravdu i pomirenje, Nizozemska, Antonis Hadjiyannakis iz Centa za demokraciju i pomirenje u jugoistočnoj Europi, Grčka, Kristina Bicevaniz Ministarstva kulture, Makedonija, Ivana Nakić iz Radne skupine za kulturu i društvo Regionalnog vijeća za suradnju sa sjedištem u Crnoj Gori i Aleksandra Krstović iz OSCE

misije za Bosnu i Hercegovinu. Osim što su predstavili djelovanje svojih organizacija, navedeni su govornici iznijeli niz pozitivnih primjera i prijedloga na temu diskusije čiji je moderator bio Jonathan Even – Zohar.

Radionice trećeg dana konferencije bile su rezervirane za dodatni materijal iz predstavljene publikacije „Jednom davno živjeli smo skupa“. Donika Xhemajli iz Kosova održala je radionicu o otporu manjina na Kosovu tijekom prve polovice dvadesetog stoljeća. Miloš Vukanović iz Crne Gore je obradio saveznička bombardiranja na teritoriju Jugoslavije tijekom Drugog svjetskog rata. O ekonomskim razlikama i načinima kako su one utjecale na život i suradnju naroda u Kraljevini Jugoslaviji, bilo je govora u radionici koju su pripremile Vanja Zidar Šmic i Irena Paradžik iz Slovenije. „Atentat u Sarajevu- teroristički ili herojski čin“ naslov je radionice Melise Forić iz Bosne i Hercegovine. Sanja Pereša Macuka i Igor Jovanović iz Hrvatske predstavili su Jugoslavenski sokol, nekada vrlo popularan, a danas skoro zaboravljen panslavenski i južnoslavenski pokret. Multiperspektivan pristup Balkanskim ratovima viđen je u radionici Mireta Mladenovskog iz Makedonije. Radionicu o demokraciji i diktaturi, odnosno o utjecaju politike na život običnih ljudi u razdoblju diktature u Kraljevini Jugoslaviji predstavila je Emina Živković iz Srbije.

Drugi krug radionica u popodnevnom dijelu bili su primjeri dobre prakse. Edin Radušić i Bahrudin Beširević iz Bosne i Hercegovine održali su radionicu o agrarnoj reformi u Bosni i Hercegovini

od 1878. do 1919., kao ekonomskom i političkom pitanju. Stella Kalle iz Grčke na zanimljiv način predstavila dodirne točke kulturnog i povijesnog nasljeđa Skopja i Soluna. O obrazovanju i nastavi u Kraljevini Jugoslaviji bilo je govora u radionici Bojane Dujković – Blagojević iz Bosne i Hercegovine. Na primjeru Balkanskih ratova, Christina Koulouri iz Grčke pokazala je kako učiti o miru kroz učenje o ratu. Borče Veljanovski iz Makedonije govorio je o izazovima nastave povijesti u Makedoniji poslije 2010. godine, a o učenju povijesti u višenacionalnim društvima (primjer Makedonije), bilo je govora u radionici Besnika Eminija također iz Makedonije. Drugi je krug radionica završio zanimljivom radionicom Ilja Trajkovskog iz Makedonije, koji se osvrnuo na Parišku mirovnu konferenciju i njezin utjecaj na balkanske narode.

Nakon zanimljivih radionica slijedili su okrugli stolovi i debate na različite teme. Sudionici konferencije sudjelovali su u raspravama o promjenama u kurikulumu nastave povijesti u Bosni i Hercegovini, o učenju povijesti putem online izvora, o edukaciji i nastavi povijesti u crnomorskoj regiji, o vrijednostima i važnostima projekata u nastavi povijesti koji prelaze nacionalne granice te o razvijanju istraživačkih projekata o učenju i poučavanju nastave povijesti.

Treći je dan konferencije završio kvizom, tzv. „Pub kviz“, na kojem su se sudionici konferencije u internacionalnim ekipama nadmetali u poznavanju povijesnih događaja i zemljopisnih pojmova.

„On site learning“ odnosno učenje na mjestu događaja bila je tema četvrtog dana konferencije. Uz stručne vodiče bio

je organiziran razgled gradova Ohrida i Struge, samostana Sv. Nauma, muzeja u Zaljevu kostiju na Ohridskom jezeru gdje se nalazi postav prapovijesnih nalaza, Ohridskog jezera i njegove okolice.

Generalna skupština Euroclio-a bila na rasporedu petog dana konferencije. Najveći interes pobudio je izbor novog, osmog člana Upravnog odbora Euroclio-a. Izbor 8. člana obrazložen je nužnošću budućeg funkcioniranja Upravnog odbora i održavanja kontinuiteta, jer bi ga iduće godine trebalo napustiti 5 članova. Za dvije godine se tako očekuje da bi Upravni odbor opet brojao 5 članova. Za novog člana izabran je Paolo Ceccol, nastavnik povijesti i građanskog odgoja iz Bologne (Italija).

Na Skupštini je potvrđeno novo širenje mreže Euroclio-a. U Euroclio su primljena dva nova pridružena člana i tri nova punopravna člana, među njima i dva iz Hrvatske. Punopravnim članovima Euroclio-a su postali Documenta - centar za suočavanje s prošlošću i Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava.

Nakon skupštine slijedilo je posljednjih osam radionica ovogodišnje skupštine. Iz Poljske su predstavljene dvije veoma zanimljive radionice. Prva o zasjedanjima poljskog parlamenta kroz 16. i 17. stoljeće Krzysztofa Mrozowskog i Jaceka Staniszewskog i druga o edukacijskim povijesnim igrama na ploči kao korisnom alatu za učenje moderne povijesti Anne Brojer i Malgorzate Żulawik. Aktualan je bio Martin Liepach iz Njemačke koji je govorio o nasljeđu Prvog svjetskog rata sto godina kasnije. Vassiliki Sakka iz Grčke analizirala je anketu koja je provedena između učitelja

koji predaju u srednjim školama na jugu Grčke. Anketa se odnosila na kontroverzne i osjetljive teme i odnos prema prvim prekograničnim susjedima. Korisna je bila radionica Marjan de Groot – Reuvecamp. Na radionici je obrađivala temu učenja i podučavanja prošlosti u osnovnoškolskom obrazovanju na primjerima kurikuluma iz Nizozemske i Engleske. Peder Kragh se na radionici dotakao važnosti podučavanja povijesti Balkana u ostatku Europe. Chris Rowe se na svojoj radionici dotakao pitanja i odnosa povijesti, ljudskih prava i umjetnosti. Ineke Veldhuis-Meester je na svojoj radionici dala praktičan primjer korištenja Historiane u nastavi.

Radni dio konferencije je završio okruglim stolom „Kako možemo razumjeti Sveta mjesta?“ koji je organiziran u suradnji sa KAICIID King Abdullah Bin Abdulaziz International Centre

for Interreligious and Intercultural Dialogue) Centrom za dijalog.

Konferencija je službeno završila gala večerom, koju je obilježila Joke van der Leeuw-Roord. Joke je bila dvadeset godina na čelu Euroclio-a te ga je obilježila svojim neumornim radom kao osnivač i direktor. Početkom ove godine otišla je u mirovinu, svoje mjesto prepustila je novom i mladom direktoru Jonathanu Even Zoharu. Završna večer konferencije bila je i prigoda za zdravicu povodom odlaska Joke u mirovinu. Tada se zahvalilo Joke za dugogodišnji predani rad u Euroclio-u, domaćinima konferencije na izvrsno odrađenom poslu te najavila iduća konferencije u Danskoj 2015. godine.

Igor Jovanović